

Temat 20: Przyroda Kaszub.

Krajobraz, różnorodność i bogactwo flory oraz fauny sprawiają, że obszar Kaszub (zob. temat 18) jest bardzo atrakcyjny pod względem turystycznym. Podziwianie przyrody jest możliwe dzięki gęstej sieci szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, wodnych i narciarskich). Natura od wieków wywiera także znaczący wpływ na kulturę i zajęcia Kaszubów. Odwołanie do ojczystej przyrody, do jej piękna, znajduje się również w kaszubskim hymnie narodowym.

Kaszuby obfitują w różnego rodzaju akweny wodne (jeziora, potoki, rzeki, morze), co powoduje, że także świat zwierząt jest niezwykle bogaty – obok saren, dzików czy lisów, coraz częściej można spotkać także łosie, bobry, a nawet wilki. W kaszubskich lasach dominują sosny, świerki czy buki, ale rosną też cisy i daglezie.

Ze względu na walory przyrodniczo-krajobrazowe ziemi kaszubskiej, niektóre jej obszary podlegają szczególnej ochronie, m.in. w formie parków narodowych, parków krajobrazowych, obszarów Natura 2000, rezerwatów przyrody, czy pomników przyrody.

Zgodnie z obowiązującym prawem parki narodowe obejmują obszary wyróżniające się *szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe.* Południowa i zachodnia część Kaszub obejmują: Park Narodowy *Bory Tucholskie* i Słowiński Park Narodowy. Przeważającą część pierwszego z wymienionych stanowią siedliska borowe. Jego cechą charakterystyczną są liczne jeziora, zwłaszcza eutroficzne i lobeliowe. Florę parku tworzą przede wszystkim mchy, porosty, grzyby i ponad 600 gatunków roślin naczyniowych (m.in. objęte ochroną gatunkową rosziczki czy widłaki). W parku występują też rośliny reliktowe, np. borówka bagienna i zimnoziół północny. Faunę tworzą liczne gatunki zwierząt bezkręgowych (muchy, pszczoły, mrówki), ryby (w tym chronione: koza i różanka), płazy i gady, ptaki (np. żurawie, puchacze) oraz ssaki (np. borsuki, wydry, jelenie). Charakterystyczną cechą Słowińskiego Parku Narodowego jest jego nadmorskie położenie oraz wydmy. Niemal jedną trzecią obszaru parku stanowią wody śródlądowe, m.in. jeziora Łebsko i Gardno, co wpływa na różnorodność świata ryb (w tym wędrownie, takie jak łosoś, węgorz czy minóg morski) oraz ptaków (m.in. kormorany, bieliki). Spośród ssaków żyją tam m.in. morświny, foki, borsuki, a nawet rysie i wilki.

Na obszarze Kaszub znajduje się kilka parków krajobrazowych (Trójmiejski, Nadmorski, Kaszubski, Wdzydzki, Zaborski, Tucholski, Doliny Słupi) oraz ponad sto rezerwatów przyrody. Pod pojęciem tej formy ochrony przyrody rozumie się *zachowane*

w stanie naturalnym lub mało zmienionym – ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.

Szczególną cechą kaszubskiego krajobrazu są pomniki przyrody, czyli *pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie.* Kaszuby wręcz obfitują w głazy narzutowe (nie wszystkie jednak uzyskały status pomnika przyrody), często nazywane diabelskimi kamieniami. Unikatowa jest zaś jaskinia – Groty Mechowskie. Pomniki przyrody ożywionej to przede wszystkim drzewa, zwłaszcza liczące po kilkaset lat lipy, dęby, buki czy jesiony. Niekiedy, pomimo podjętych przez ludzi działań, nie udaje się uratować wiekowych drzew przed wycinką.

500-letni jesion, rosnący niegdyś nieopodal kartuskiego liceum im. H. Derdowskiego
(Źródło: <http://fotopolska.eu/314037,foto.html>)

Na Kaszubach znajdują się również obszary objęte programem Natura 2000. Celem tego unijnego programu jest objęcie ochroną europejskiego dziedzictwa przyrodniczego, czyli siedlisk i gatunków, które są cenne i zarazem zagrożone wyginięciem w skali całej Europy. Na Kaszubach, ze względu na specjalną ochronę ptaków, do obszaru Natura 2000 włączono m.in. Lasy Mirachowskie, Puszcę Darżlubską, Bielawskie Błota.

Przyroda miała i w dalszym ciągu ma wpływ na życie Kaszubów, ich zajęcia oraz kulturę materialną i duchową. Dzisiaj, gdy ten wpływ jest znacznie mniejszy, świadczą jeszcze o nim choćby niektóre zachowane obrzędy (np. ścinanie kani), czy już tylko imprezy folklorystyczne (np. Czarne Wesele w Klukach). Od wieków przyroda jest inspiracją dla malarzy (m.in. Mariana Mokwy), kompozytorów, pisarzy i poetów, czego przykładem może być choćby twórczość Jana Trepczyka.

Kôłpie*

Jem karëno kôłpiów, co cygnãlë w noc,
Tu ùzdrzôł na pòdniebim w blónach
I ùczuł jem jiwër jich piesniôczk òb noc,
Czej zagrałë wzbùdã w mich gónach.

Jem remiona wëcyg tej w noc przede se,
A zadërgôł krzëk namienieniô:

- Òj, kraju mój! Wëslë te kôłpie do mie,
Bë wniosłë mie do Rodny Zemi!

Bò hewò tak lëchò, tak pùsto mie je,

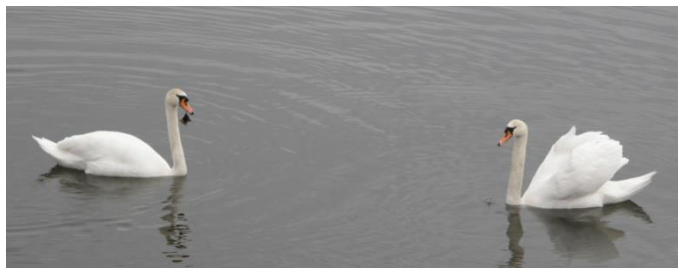
Tak teskniączka za sërce scyskò,

Tak jestã mą do Ce przëcyskò,

Tak jiwër mie płomã we wnitřznoscach żgrze,

Że w klinie Twim wòlòlbëm kònac,

Anigle na cëżënë mieniac.

*Wiersz opublikowany na łamach *Zrzeszë Kaszëbsczë*, w numerze z grudnia 1936 r. (pisownię uwspółcześnił K. Rhode). W 1934 r., za działalność na niwie kaszubskiej, Jan Trepczyk został przeniesiony przez władze szkolne na teren Wielkopolski, gdzie pracował przez kilka lat jako nauczyciel.

.....

Uwaga!

Omawiając powyższy temat warto poprosić uczniów, aby sporządzili dokumentację fotograficzną np. pomników przyrody, znajdujących się w okolicy miejsca zamieszkania. Należy zachęcić uczniów do wyszukiwania w utworach literackich oraz dziełach malarskich wątków związanych z przyrodą Kaszub.

.....

Bibliografia

Kaszubskie pory roku. Kaszëbsczi czqdë rokù w obiektywie Edmunda Kamińskiego, oprac. T. Żmuda-Trzebiatowski, tłum. B. Kwiatkowska, T. Wolański, J. Kortas, Puck 2000.

Klaman E., Rzymowski S., Skupowa J., Szukalski J., *Kaszuby. Leksykon geograficzny*, Gdańsk 2002.

Mordawski J., *Geografia Kaszub*, Gdańsk 2008.

Sikora A., *Osobliwości i zabytki przyrody województwa gdańskiego*, Gdańsk 1978.

<http://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>

<http://www.gdansk.rdos.gov.pl/>

<http://www.park.borytucholskie.info/>

<http://slowinski.pn.pl/pl/>

<http://www.pomorskieszlakipttk.pl/>

<http://www.wirtualnekaszuby.com/przegladaj-filmy2/64-kaszuby-z-lotu-ptaka>